

«Δυστυχῆς κατάστασις ἢ διαγωγὴ τοῦ ξενιτευομένου, ἐπειδὴ στερεῖται τὴν γλυκυτάτην ὄλῳ τῶν ἡδονῶν, νὰ κατοικῆ τὴν πατρίδα μὲ τοὺς συγγενεῖς. νὰ συνανατρέφεται μὲ ὁμογενεῖς ὁμογλώσσους καὶ φίλους παιδιόθεν ἄνθρώπους· «ὡς οὐδὲν γλύκιον ἦς πατρίδος· οὐδὲ τοκῆων» εἶπεν ὁ μέγας ποιητής· πρὸς τὸ ὁποῖον ἀποβλέπων ὁ Λουκιανὸς εἶπε «τοῦτο γοῦν αὐτοῖς μέγιστον ἐνδεῖν νομίζουσ· τὸ μὴ τὴν πατρίδα οἰκεῖν, ἀλλὰ ξενιτεύειν»· ὄνειδος γὰρ τὸ τῆς ξενιτείας».

Πολλαχοῦ μεταγράφων ὁ Κοραῆς χυδαίας καὶ ἀσέμνους λέξεις ἐρμηνεύει αὐτάς, πρὸς ἀγαθὸν ἐκάστοτε ἀφορῶν τέλος. Ἐν ταῖς λέξεσι «ξερνῶ» καὶ «ξεράσματα» παρατηρεῖ. «Ξεράσματα πληθυντικῶς καὶ μεταφορικῶς ὀνομάζομεν τοὺς ἀσυλλογιστοὺς λόγους, τὰς φλυαρίας. Εἰς ταύτην τὴν σημασίαν ἐλέχθη ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς περὶ τινος, ὅτι «οὐκ ἦν τῶν ἐμούντων ἀλλὰ τῶν ἀκριβούντων» ἦγουν δὲν ἦτον ἄνθρωπος νὰ λέγῃ ἢ νὰ γράφῃ ἐξεράσματα, ἀλλ' ἐσυλλογίζετο ἀκριβῶς πρὶν τὰ εἶπη ἢ γράψῃ. Τέσσαρά τινα χρεωστεῖ νὰ συλλογίζεται, ὅστις ἐπιθυμεῖ νὰ φεύγῃ τὰ τοιαῦτα ξεράσματα· 1) τί λέγει, 2) πρὸς τίνα ἢ τίνας τὸ λέγει, 3) πῶς τὸ λέγει, 4) πότε τὸ λέγει». Καὶ ἐν τῇ λέξει «ξερομασῶ». «Μεταφορικῶς «ξερομασᾶ τὰ λόγια του» ὅστις τὰ στρέφει καὶ τὰ μεταστρέφει, μὴ θέλων ἢ μὴ δυνάμενος νὰ φανερώσῃ καθαρὰ τοὺς λογισμοὺς του. Οἱ δοῦλοι πάσχουν ὡς ἐπιτοπολὺ τὰ τοιαῦτα ξερομασήματα· «δούλου τόδ' εἶπας, μὴ λέγειν ἅ τις φρονεῖ». Καὶ τοῦτο συμβαίνει εἰς ὅσα ἔθνη ἐμποδίζεται ἢ ἐλευθερία. Ἐκεῖ κατὰ μικρὸν δουλόνονται αἱ ψυχαὶ τῶν πολιτῶν, τελευταῖον δὲ καὶ δολόνονται· διότι ὅστις ἐμποδίζεται νὰ γνωστοποιῆ τὰ ἀληθῆ του φρονήματα, πρῶτον σιωπᾶ, ἂν ἦναι τίμιος ἄνθρωπος· ἀλλ' ἐπειδὴ ἢ σιωπῆ δὲν τὸν ὠφελεῖ τίποτε, αὐτομολεῖ πρὸς τὴν ὑπόκρισιν, λέγων καὶ κηρύσσων ὅτι δὲν φρονεῖ. Ἀφοῦ ἢ τοιαύτη ὑπόκρισις φθειρῇ μέγα μέρος τοῦ ἔθνους, καταντᾶ νὰ μετονομάζεται καὶ Πολιτικὸν ἢ φθορὰ τῶν Πολιτῶν· οὐδ' εὐρίσκεις πλέον ἐκεῖ πολίτην ἀξίον νὰ εἰπῆς περὶ αὐτοῦ «ἄνδρὸς τόδ' εἶπας, ἐκλαλεῖν ἅ τις φρονεῖ». Ὁ πτωχὸς καὶ ἀφιλοχρήματος Κοραῆς διδάσκει ἀλλαχοῦ (ἐν τῇ λ. «οἰκονόμος») τὴν τῶν χρημάτων φειδώ. «Ὁ ἐξοδεύων μὲ φρόνησιν, ὁ μὴ δαπανῶν πλείοτερα τῆς χρείας, ὁ προνοῶν τὰς μελλούσας ἐνδεχομένας περιστάσεις, εἰς τὰς ὁποίας κινδυνεύει νὰ καταντήσῃ εἰς ἀπορίαν, ἢ καὶ νὰ χάσῃ τὴν ἰδίαν ἐλευθερίαν, ἂν δὲν ἐκυβερνήθῃ μὲ οἰκονομίαν, κατὰ τὸν εἰπόντα παλαιὸν «δαπανώμενος ἐφ' ἃ δεῖ, ὀλίγος ἔσῃ ἐφ' ἃ δεῖ» ἢ καὶ νὰ χάσῃ τὴν ἐλευθερίαν του,

κατὰ τὴν χυδαίαν ἀλλ' ἀξίαν νὰ διδάσκεται εἰς τοὺς νέους προοιμίαν ἀποῦ ξοδιάζει δεκοκτὼ καὶ δὲν σοδιάζει τριάντα, στὴν φυλακὴν τὸν βάζουσι καὶ δὲν ἐξεύρει γιάντα». Τὴν οἰκονομίαν παραγγέλλει καὶ Γάλλος τις ἐπίσημος, εἰπὼν ὅτι εἶναι «δευτέρα Πρόνοια»· ἀξίον νὰ γίνη καὶ τοῦτο παροιμιακόν, διότι πολλοὶ τὴν Πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ ἔχουν εἰς τὸ στόμα καὶ εἰς αὐτὴν ἐλπίζουν ὅτι θέλει ἀναπληρώσειν τὰ κακῶς ἐξοδευόμενα». Πάντας τοὺς τίτλους ἀποστέργει, ὡς γνωστὸν, ὁ Κοραῆς, οὐ μόνον τοὺς πολιτικοὺς ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐκκλησιαστικούς. «Οἰκουμενικός· τίτλος τοῦ ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως· ἐπειδὴ δὲ οἱ Γραικορωμαῖοι αὐτοκράτορες ἐτιτλοφοροῦντο «δεσπότης τῆς ὅλης οἰκουμένης», αὐτοὺς μιμούμενοι καὶ οἱ Πατριάρχαι ἐπωνομάσθησαν Οἰκουμενικοί. Διὰ νὰ θεραπεύσωσιν ὀπισθοῦν τὸ ὑπερήφανον τοιοῦτου ἐπιθέτου, ἐξήγησαν τὸ «οἰκουμένη» κατὰ συνεκδοχὴν, ἀντὶ τοῦ «οἰκουμένη καὶ κυβερνωμένη ἀπὸ Ῥωμαίους», ὡς καὶ λαμβάνεται ὁληθῶς εἰς τοιαύτην σημασίαν καποτε καὶ ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους καὶ ἀπ' ἄλλους ἐξωτερικοὺς συγγραφεῖς. Ὅπως ἂν ᾔηται, ἐπειδὴ ἢ ποτὲ Ῥωμαϊκὴ Οἰκουμένη οἰκεῖται καὶ κυβερνᾶται ὑπὸ Τούρκους καὶ ὄχι πλέον ἀπὸ Ῥωμαίους, εὐλογον ἦτο νὰ παύσῃ καὶ ὁ τίτλος τοῦ Οἰκουμενικοῦ, καὶ τόσον μᾶλλον ὅσον οὐδ' ὅλη αὐτὴ ἡ Τουρκικὴ Οἰκουμένη κυβερνᾶται ἐκκλησιαστικῶς ἀπὸ μόνον τὸν Κωνσταντινουπόλεως ἀλλ' ἔχει καὶ τρεῖς ἄλλους πατριάρχας συγκυβερνήτας». Καὶ ἐν τῇ λέξει «πατριμώνιον». «Οἱ κόμητες εἰς τὸ Βυζάντιον ἦσαν πολλοὶ καὶ ποικίλοι ὥστε καὶ ὁ ἐπιστατῶν εἰς τὰ ἰχθυοπωλεῖα ἐπωνομάζετο «κόμης τῶν ὀψαρίων». Τὰ τέκνα τῶν Κομήτων ἐτιτλοφοροῦντο Κομητόπουλα· εἶχαν καὶ πρωτοκόμητας· καὶ τί δὲν εἶχαν; παρεκτὸς τοῦ νοῦ, ὅλα τὰ εἶχαν». Ἐν τῇ λέξει «τυρινὴ» ἐπανερχόμενος εἰς τὴν νηστείαν, λέγει. «Τυρινὴ ἢ Τυροφάγος, ἡ τελευταία πρὸ τῆς μεγάλῃς Τεσσαρακοστῆς ἐβδομάς, οὕτως ὀνομασθεῖα ἀπὸ τοῦ κυριωτέρου, τοῦ τυρίου. Μὲ τὸ τυρίον συγχωρεῖται ἡ βρωῖσις τῶν αὐγῶν, τοῦ βουτύρου καὶ τοῦ γάλακτος, ἀλλ' ὄχι (ὁ Θεὸς φυλάξῃ) τὰ κρέατα τῶν ὀρνίθων καὶ τῶν τετραπόδων, ἐκ τῶν ὁποίων γεννῶνται τὰ αὐγά, καὶ σύρεται τὸ γάλα καὶ τὸ βούτυρον. Ἐύρετὴν καὶ δογματιστὴν τῆς Τυρινῆς νομίζουσιν τινὲς τὸν αὐτοκράτορα Ἡράκλειον, βασιλεύσαντα κατὰ τὴν ἐβδόμην ἑκατονταετηρίδα. Εὐγε τὸν Ἡράκλειον! καὶ εὐτυχῆ τὰ κυβερνώμενα ἀπὸ τοιούτους βασιλεῖς ἔθνη! ἐπειδὴ, ὡς θεολογεῖ Συμεὼν ὁ Θεσσαλονίκης, «ἡ τυροφάγος διὰ τοῦτο νενομοθέτηται εἰς προκάθαρσιν ἡμῶν καὶ πρὸς τὴν εἰς ἀγίαν νηστείαν ἐτοιμασίαν». Ἀλλ' ὁμολογητέον

ὅτι ὁ Κοραῆς ὑπερπηδᾷ ἐνίοτε τοὺς ὅρους τῆς μετριότητος, γινόμενος πέρα τοῦ δέοντος ἐλευθερόστομος, μετερχόμενος δὲ τραχείας ἢ ξενικὰς λέξεις καὶ φράσεις. Τὴν ὑπόκρισιν καλεῖ «περούκαν ψυχῆς ἀρρώστημένης»· παραγγέλλει τὴν χρῆσιν τῆς λέξεως «δειπνοπιθήκος» («ὁ δείπνου ἔνεκα πιθηκίζων καὶ ὑποθωπεύων κόλακος δίκην») «τώρα μάλιστα ὅτε ἡ Ἑλλάς, ὑποταγμένη εἰς μόναρχον, φοβερίζεται νὰ γεμίσθῃ ἀπὸ δειπνοπιθήκους»· νομίζει δὲ καλὸν νὰ πολιτογραφηθῇ εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν ἡ λέξις «ἔμπτυσμα» πρὸς δήλωσιν τοῦ παρασήμου, οὐδαμῶς ἀναλογιζόμενος ὅτι ἡ περιφιλαυτία, ἡ ἄκαιρος φιλοτιμία καὶ ἡ κενοσπουδία εἶναι ἐλαττώματα σύμφυτα μᾶλλον ἢ ἐπαχτά πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ἐπομένως δὲν ἀρκεῖ μόνον τὸ λαιδωρον ὄνομα πρὸς καταπολέμησιν τοῦ πράγματός.

Ὁ «Ἱερατικὸς Συνέκδημος» (1831) ὃν προσφέρει ὁ Κοραῆς «εἰς τοὺς σεβασμίους ἡμῶν ἱερεῖς» περιλαμβάνει τὰς δύο πρὸς Τιμόθεον, καὶ τὴν πρὸς Τίτον, ἐπιστολάς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου μετὰ δύο παραφράσεων ἐν τῷ καθωμιλημένῳ ἰδιώματι καὶ σημειώσεων διεξοδικῶν. Εἰς τὸν τρίτον τῶν «Ἀτάκτων» τόμον κατεχώρισεν ὁ Κοραῆς τὴν πρὸς Τίτον ἐπιστολὴν τοῦ Παύλου μετὰ παραφράσεως καὶ ἐρμηνειῶν· ἐν τῷ «Συνεκδήμῳ Ἱερατικῷ» προσέθηκε ταύτη, καὶ τὰς δύο πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολάς, πολλὰ πρὸς διαφώτισιν αὐτῶν ἐρανισάμενος ἐκ τοῦ «Ἐκκλησιαστικοῦ Θησαυροῦ» τοῦ Σουικῆρου, ἐκ τῶν σχολίων τοῦ Ροζεμύλλερ εἰς τὴν «Καινὴν Διαθήκην» καὶ ἐκ τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας» τοῦ Μοσχέϊμ. — βιβλίων ἀπὸ πολλοῦ ἀπηργαιωμένων, εἰ καὶ ὁ «Ἐκκλησιαστικὸς Θησαυρὸς» τοῦ Σουικῆρου εἶναι ἔτι καὶ νῦν, ἔνεκα τῶν παλαιῶν πηγῶν, χρήσιμος πρὸς τοὺς θεολογοῦντας. Ὁ Κοραῆς ὁρμαῖται ἀπὸ τῆς ὑποθέσεως ὅτι, διὰ τὴν πολυχρόνιον καὶ κοινὴν τῆς Ἑλλάδος δυστυχίαν, πολλοὶ τῶν ἱερέων οὐδαμῶς ἐπαγγέλλονται τὴν «ὑγιάνουσαν διδασκαλίαν»· οὐδὲ ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ ἀληθῆς τοῦ Χριστοῦ ἠθικὴ ἀσθενεῖ παρ' Ἑλλησι βαρυτάτην ἀρρώστιαν «διὰ τὴν προξενηθεῖσαν πρῶτον ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Γραικορωμαίων αὐτοκρατόρων, ἔπειτα τῶν Τούρκων ἀπαιδευσίαν». Ἀλλὰ καὶ οἱ Καθολικοὶ κατὰ μέγα μέρος εἶναι, κατὰ τὸν Κοραῆν, πολλῶ μᾶλλον τῶν ὀρθοδόξων διεφθαρμένοι, ὁ δὲ χριστιανισμὸς παρὰ πολλοῖς τούτων περιέστη εἰς ἀληθῆ φαρισαϊσμόν. «Ἀπὸ τὰς μακρὰς τῶν Γραικορωμαίων προσευχὰς καὶ νηστείας (γράφει) καὶ τὰ πολλὰ τῶν μοναστήρια, καὶ μὲ τὴν διαφθορὰν ἔλου τοῦ λαοῦ, ἀνεφύτρωσαν οἱ Τούρκοι, τοῦτο μόνον διαφέροντες ἀπὸ

τούς Γραικώματους θείους δεσπότας, ὅτι ἦσαν ἀλλόφυλοι καὶ ἀλλό-
 γλώσοι. Ἐλευθερώσαμεν τὴν ἑλληνικὴν γῆν ἀπὸ Τούρκους, ἀλλὰ πόσοι
 καὶ ποῖοι ἐξ ἡμῶν ἐλευθέρωσαν καὶ τὰς ψυχὰς των ἀπὸ τὰ μισρὰ τῶν
 Τούρκων φρονήματα; Ἡ τυραννικὴ φιλοπρωτεία μᾶς κατέχει ὄλους.
 Ἄλλ' ὁ ἄνθρωπος τότε μόνον δύναται νὰ καυχηθῆ εἰς τὴν ἐλευθερίαν
 του, ὅταν κατασταθῆ καὶ καλὸς νὰ τὴν φυλάξῃ· καὶ ἡ φυλακὴ τῆς
 χωρὶς ἀρετὴν εἶναι ἀδύνατος· χρειάζονται καὶ ἰατροὶ, ὡς οἱ ἀπόστολοι,
 ὑγιαίνοντες αὐτοὶ, διὰ νὰ θεραπεύσωσι τὴν κοινὴν ἀρρώστιαν». Κατὰ
 τὸν Κοραῆν, οἱ προσδοκώμενοι ἰατροὶ δέον νὰ προέλθωσιν ἐκ τῆς ἱερα-
 τικῆς τάξεως. «Ὁ ἱερός ἡμῶν κληρὸς δύναται πολὺ νὰ συνεργήσῃ εἰς
 τὴν θεραπείαν τῆς Ἑλλάδος, ὅσοι μάλιστα ἐξ αὐτῶν μετέχουν ὀπωσοῦν
 ἀπὸ σοφίαν προγονικὴν καὶ γνωρίζουν ἀκριβῶς τὴν χριστιανικὴν παιδείαν,
 ἣτις δὲν εἶν' ἄλλη παρὰ «ἡ ἐν δικαιοσύνῃ παιδεία». Οἱ τοιοῦτοι ἐμ-
 ποροῦν νὰ κατορθώσωσι τὴν θεραπείαν τόσον εὐκολώτερα, ὅσον κρατοῦν.
 αὐτοὶ τὰ ὄργανα τῆς θεραπείας εἰς τὰς χεῖράς των, τὴν ἐπ' ἐκκλησίας
 κήρυξιν κ' ἐξήγησιν τοῦ Εὐαγγελίου». Τί δὲ πρέπει νὰ κηρύττωσιν οἱ
 πεπαιδευμένοι κληρικοὶ; «Οἱ ἐξηγηταὶ τοῦ Εὐαγγελίου χρεωστοῦν πρὸ
 πάντων (λέγει ὁ Κοραῆς) νὰ πολεμῶσιν ἀκαταπαύστως τὰς δεισιδαιμο-
 νίας, νὰ διδάσκωσι καθημέραν τὸν λαὸν νὰ μὴ προσιμένη τὴν σωτηρίαν
 του μῆτ' ἀπὸ μακρὰς ἀκολουθίας καὶ προσευχὰς, μῆτ' ἀπὸ μακρὰς νη-
 στείας, ἀλλ' ἀπὸ τὴν πλήρωσιν τῆς διδασκομένης ἀπὸ τὸν Χριστὸν ἀ-
 δελφικῆς ἰσότητος, ἀγάπης, εἰρήνης, δικαιοσύνης, ἰσοπολιτείας. Ὅτι
 παράλειψις εὐλογος ἀκολουθίας ἢ νηστείας, τοῦ εἶναι συγχωρημένη·
 ἀλλὰ νὰ ὑβρίσῃ, νὰ λυπήσῃ, νὰ καταφρονήσῃ, εἰς ἓνα λόγον, νὰ ἀδι-
 κήσῃ τὸν ἀδελφόν του, δὲν συγχωρεῖται κατ' οὐδένα τρόπον· ὅτι ὁ ἀλη-
 θῆς χριστιανισμὸς εἶναι πνεῦμα καὶ ἀλήθεια, καὶ ὅτι οἱ ἐπαγ-
 γελλόμενοι αὐτὸν χρεωστοῦν νὰ λατρεύωσι τὸν Θεὸν μὲ πνεῦμα καὶ
 ἀλήθειαν, νὰ κρίνωσι δηλαδὴ τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους ὡς ἀδελφούς·
 ὅτι ἡ λεγομένη βασιλεία τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι βρώσις καὶ πόσις, ἀλλὰ
 δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη. Ὅταν καταφρονοῦνται οἱ ἱερεῖς, καταφρονεῖται
 καὶ ἡ θρησκεία· οἱ βλασφημούμενοι ἱερεῖς γίνονται αἴτιοι νὰ βλασφη-
 μῆται καὶ ἡ θρησκεία». Ὁ Κοραῆς ψέγει τοὺς βασιλεῖς ἐκείνους τοῦ
 Βυζαντίου, ἔσοι ἐλεπτολόγησαν περὶ θεολογικῶν. «Ὁ Πορφυρογέννητος
 Κωνσταντῖνος συνέταξεν ἐξαποστειλάρια, ἃ δὲ πατὴρ αὐτοῦ Λέων, ἰδιό-
 μελα ἐωθινά. . . .» Οὔτε δυνατὴν οὔτε φρόνιμον ἡγεῖται ὁ Κοραῆς τὴν
 κατάργησιν τῶν ἀρχαιοπαραδότων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀκολουθιῶν. «Τῶν

μακρῶν ψυχικῶν ἀρρώστημάτων, μακρὰ εἶναι καὶ ἡ θεραπεία· καὶ εἰς ταῦτα, ὡς καὶ εἰς τὰ σωματικά, ἀρμόζει ἡ παραγγελία τοῦ Ἰπποκράτους «τὸ κατὰ πρὸς καὶ ἐξαπίνης ὀκισσοῦν τὸ σῶμα κινεῖν, σφαλερόν». Ἀνάγκη πρῶτον νὰ ἐξαπλωθῇ ἡ παιδεία εἰς τὸ γένος καὶ νὰ πληθυνθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν λογίων ἱερέων». Διεσύρθη ὁ Κοραῆς ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ ὡς δῆθεν αἰρετικὸς καὶ δὴ καὶ ἄθεος· ἀλλ' ὅμως οὐδεὶς Ἕλληνα ὑπῆρξε μᾶλλον ἐκείνου φιλόχριστος καὶ εὐσεβόφρων. «Ὅσακις μ' ἐδόθη ἀφορμὴ (ἔγραφε τῷ 1815) νὰ λαλήσω περὶ θρησκείας, τὰς μὲν εἰς αὐτὴν προσκολληθείσας ἀπὸ τοὺς ἀπαιδεύτους δεισιδαιμονίας ἐξεσύριξα, οὐδὲ θέλω παύσειν νὰ ἐκσυρίττω. Περὶ αὐτῆς δὲ ἐλάλησα πάντοτε μὲ τὸ χρεωστούμενον σέβας. Ὅχι μόνον διότι καὶ πραγματικῶς τὴν πιστεύω, καὶ πολὺ πλέον ἀφ' ὅ,τι ἐπαγγέλλονται νὰ τὴν πιστεύωσιν οἱ ἐχθροί μου· ἀλλὰ καὶ διότι, ἐὰν κατὰ δυστυχίαν δὲν τὴν ἐπίστευα, ἤθελεν ὅμως εἶσθαι καθαρὰ μανίαν νὰ πολεμῶ φανερὰ ὀλοκλήρου ἔθνους δόγματα. Εἰς ποῖον σκοπὸν ἀποβλέπων, καὶ μὲ τίνα κατορθώσεως ἐλπίδα ἤθελα τάχα τὰ πολεμήσειν; Νὰ διώσω εἰς τὸ γένος μου θρησκείαν ἄλλην; Ποίαν; τὴν Ἰουδαϊκὴν ἢ τῶν προγόνων ἡμῶν τὴν πολυθείαν; ἢ καὶ νὰ καταστήσω παντάπασιν ἀθρήσκους τοὺς ὁμογενεῖς μου; Καὶ τίνα τῶν ἡμετέρων ἤλπιζα νὰ πείσω; Καὶ τίς ἢ ὠφέλεια, ἢ ποία τιμὴ ἤθελ' ἐκ τοιαύτης ἀσεβείας προξενηθῆν εἰς ἐμέ; Ἐξ ἐναντίας ἐκινδύνευα νὰ ζημιωθῶ, τώρα εἰς τὸ τέλος τῶν ἡμερῶν μου, τὴν ἀπὸ τοὺς φρονίμους τοῦ γένους μου ἀποκτηθεῖσαν διὰ τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ κόπους μου τιμὴν, καὶ τὴν ἀπὸ τοὺς ἀλλογενεῖς τῆς φωτισμένης Εὐρώπης πλειοτέραν ἀγαθὴν ὑπόληψιν. Εἶναι ἀποδειγμένον εἰς τοὺς ὅσοι ἔχουν μυαλὸν, καὶ ὄχι ἄχυρα εἰς τὴν κεφαλὴν, ὅτι οἱ λόγοι μου ἐλέγχουσιν ἐκείνους, οἱ ὅποιοι περιορίζουσι τὴν θρησκείαν εἰς ψιλὴν δογματικὴν ὁμολογίαν, χωρὶς ἔργα φιλάνθρωπίας· αὐτοὺς ἐκείνους, ὅσοι νομίζουσι ὅτι ἀρκεῖ νὰ ὀνομάζεται τις χριστιανὸς διὰ νὰ ἦναι καὶ τὸ πρᾶγμα τοιοῦτος. Ἀλλ' ἐγὼ (ὅς μὲ συγχωρήσωσιν) ἔχω παντάπασιν διάφορον ἰδέαν τοῦ χριστιανισμοῦ, ἢ ὅχι σύμφωνον μ' αὐτοὺς, τὴν αὐτὴν ὅμως, τὴν ὁποίαν εἶχαν οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. «Πολλὰ ἐστὶ (λέγει ὁ Χρυσόστομος) τὰ χαρακτηρίζοντα τὸν χριστιανισμὸν, μᾶλλον δὲ πάντων καὶ κρείττον ἀπάντων ἢ πρὸς ἀλλήλους ἀγάπη καὶ εἰρήνη». Λέγει καὶ ὁ Γρηγόριος Νύσσης. «Ἦ ἐστὶ χριστιανισμὸς; Θεοῦ ὁμοίωσις, κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον ἀνθρώπου φύσει»· τὸ ὅποιον σημαίνει νὰ ὁμοιοῦμεθα ὅσον εἶναι δυνατόν εἰς ἡμᾶς μὲ τὸν Θεόν, καὶ ὄχι νὰ πλάσσωμεν

ἐκεῖνον ὁμοιον ἡμῶν. Ἐρωτῶ σε τώρα, τίνες εἶναι οἱ φαύλας διανοήσεις ἔχοντες περὶ θρησκείας; ἐγὼ, ὅστις φρονῶ καὶ λέγω, ὅ,τι λέγει ἡ Ἱερὰ Γραφή, ὅ,τι λέγουν οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ἢ οἱ κατηγοροῦντες ἐβδουμηκονταετῆ σχεδὸν γέροντα δι' αὐτά του ταῦτα τὰ φρονήματα;» Ὁ Κοραῆς θέλει πρὸ πάντων τὴν ἀνάστασιν τοῦ γνησίου χριστιανισμοῦ. «Ὁ κακῶς νοούμενος καὶ ἐξηγούμενος χριστιανισμὸς ἐγέννησε πολλὰ δεινά· χρεωστοῦν λοιπὸν οἱ σεβαστοί μας ἱερεῖς, ἂν θέλωσι νὰ κατασταθῶσι καὶ ἀληθῶς σεβάσμιοι, νὰ ἀναστήσωσι τὸν ἀληθῆ χριστιανισμόν, διορθόνοντες τὸ τυπικὸν τῆς Ἐκκλησίας, τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει τι κοινὸν μὲ τὸ δογματικὸν (λέγων «τυπικὸν» νοεῖ ὁ Κοραῆς τὴν τυπικὴν τάξιν = discipline). Χρεωστοῦν νὰ στρέψωσιν ὅλην αὐτῶν τὴν προσοχὴν εἰς τὴν διδασχὴν καὶ ἐξηγήσιν τῆς εὐαγγελικῆς ἠθικῆς· χρεωστοῦν νὰ διδάσκωσι τοὺς χριστιανούς, ὅτι ὅλαι αἱ μακρὰ προσευχαὶ χωρὶς τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην, εἶναι φωναὶ σκορπιζόμεναι εἰς τὸν ἀέρα, πλεον ἐπιτήδεια νὰ σύρωσι τὴν ὀργὴν παρὰ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν κεφαλὴν τῶν προσευχομένων». Κατακρίνει δὲ ὁ Κοραῆς καὶ τὴν Εὐρώπην, λέγων ὅτι εἶναι σοφὴ ἀλλὰ καὶ οὐχὶ ἀρκούντως πεπαιδευμένη, ποιούμενος δὲ διαστολὴν σ. φίας καὶ παιδείας. Σοφία μὲν λέγεται ἢ μάθησις τέχνης τινὸς ἢ ἐπιστήμης, ἢ δὲ παιδεία σημαίνει πρῶτιστα καὶ μάλιστα τὴν ἐκ παιδὸς μάθησιν τῶν συμφερόντων εἰς τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ λογικοῦ ζώου, καὶ κατὰ δεῦτερον λόγον καὶ τὴν σοφίαν, ἂν ἡ διδασκαλία αὐτῆς ἐγένετο ἐκ παιδικῆς ἡλικίας. «Ἡ σοφία πλουτίζει μόνον τὴν κεφαλὴν, ἢ δὲ παιδεία εἶναι τῆς ψυχῆς ὁ θήσαυρός· εἰς τὴν ἀναγκαιοτάτην ταύτην ἐκ παιδὸς τοῦ λογικοῦ θεραπείαν δύναται μάλιστα νὰ μᾶς ὠφελήσωσι πολὺ οἱ κοσμικοὶ ἱερεῖς».

Κατὰ τὸν ἱερὸν Αὐγουστίνον, τὰς προμνημονευθείσας τρεῖς τοῦ Παύλου ἐπιστολάς, θέον νὰ ἔχη ἑσαεὶ πρὸ ὀφθαλμῶν πᾶς ὅστις φέρει πρόσωπον διδασκάλου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. «Ἐκαμα τὰ δύνατά μου (ἔγραφε ὁ Κοραῆς τῇ 10 ὀκτωβρίου 1831 πρὸς τὸν Κοντόσταυλον) νὰ δείξω τὰς πληγὰς μας καὶ τὴν ἡσυχον αὐτῶν θεραπείαν· ὅσους δὲν ἀρέσωσι, tant pis διὰ τοὺς κλείοντας τὰ αὐτία των εἰς τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων τοὺς λόγους». Ἐναγωνίως δὲ ἐπόθει νὰ μάθῃ «ποῖαν ἐντύπωσιν ἔκαμεν εἰς τοὺς ἱερατικούς μας ὁ Συνέκδημος». Οἱ πλεῖστοι τῶν πρὸ τοῦ Κοραῆ διδασκάλων τοῦ γένους, ὅσάκις ἐπελαμβάνοντο τῆς ἐρεύνης θεολογικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων, κατέτριβον πᾶσαν αὐτῶν τὴν διαλεκτικὴν δύναμιν εἰς ἀναίρεσιν ἀλλοτρῶν κακοδοξιῶν,

ἤκιστα δὲ προσεῖχον τὸν νοῦν εἰς τὰ στρεβλῶς ἔχοντα ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ. Πρῶτος σχεδὸν ὁ Κοραῆς ὑπέδειξε τὴν ἐπείγουσαν χρεῖαν τῆς ἐπὶ τὸ βέλτιον διακοσμήσεως τῶν κακῶς κειμένων ἐκκλησιαστικῶν ἡμῶν πραγμάτων, οὐδὲν οὐδαμῶς περὶ τὰ δόγματα καὶ τὰς ἱεράς τελετάς καινοτομήσας, συμβουλεύσας δὲ μόνον τὴν κατάργησιν τῶν προλήψεων καὶ τὴν μόρφωσιν κλήρου, ἀνταξίου πρὸς τὸ ὕψος τῆς ἀποκειμένης αὐτῷ ἐντολῆς. Ἀπὸ τῆς ἐπόψεως ταύτης ἐξεταζόμενος ὁ «Ἱερατικὸς Συνέκδημος» εἶναι πόνημα ψυχότερες καὶ τοῖς πᾶσι χρησιμώτατον διὰ τὸ πλῆθος τῶν σημειώσεων, ὧν ἔναι (λ. χ. αἱ περὶ «ἀγιασμοῦ», «ὕψηλοφροσύνης» καὶ «νηστείας») συναπαρτίζουσι μικρὰς διατριβάς. Γερμανοὶ θεολόγοι ἠρμήνευσαν βεβαίως κριτικώτερον καὶ θεολογικώτερον τοῦ Κοραῆ τὰς ποιμαντικὰς τοῦ Παύλου ἐπιστολάς (ὁ νεώτατος δὲ τούτων ἐρμηνευτὴς εἶναι ὁ καθηγητὴς Κνόκξ). ἀλλ' ὁ «Συνέκδημος Ἱερατικὸς» εἶναι καὶ προσφυῶς καὶ εὐαρμόστως συντεταγμένος χάριν τῆς ἠθικῆς καὶ θρησκευτικῆς τῶν Ἑλλήνων ὠφελείας καὶ ἐποικοδομήσεως. Ἐπὶ παραδείγματι, ἔνθα ὁ Παῦλος λέγει «τοῖς πλουσίοις ἐν τῷ νῦν αἰῶνι μὴ ὑψηλοφρονεῖν, μηδὲ ἠλπικένοι ἐπὶ πλούτου ἀδηλόγητι» σημειοῦται ὁ Κοραῆς. «Εὐλόγως ὁ Ἀπόστολος ἔκρινεν ἀναγκαῖον τὸ παράγγελμα τοῦτο εἰς τοὺς πλουσίους, τὴν ἀποφυγὴν λέγω τῆς ὑψηλοφροσύνης, διότι καὶ ταύτην μάλιστα πρώτην γεννᾷ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων ὁ πλοῦτος. . . . Πολλοὶ ἀληθῶς εἶναι οἱ κίνδυνοι τοῦ πλουσίου, κίνδυνοι φοβερίζοντες καὶ αὐτὴν τῆς πολιτείας τὴν σωτηρίαν, πολὺ πλεον παρ' ὅ,τι δύνανται νὰ τὴν βλάβωσιν αἱ ἀδικίαι τῶν πενήτων. «Αἱ γὰρ πλεονεξίαι τῶν πλουσίων ἀπολλύουσι μᾶλλον τὴν πολιτείαν ἢ αἱ τοῦ δήμου». Οὐδ' ἐψεύδετο ὁ Πλάτων, λέγων «ἀγαθὸν δὲ ὄντα διαφερόντως, καὶ πλούσιον εἶναι διαφερόντως, ἀδύνατον»· ὡς οὐδ' ὁ Ἰσοκράτης, «πλοῦτος κακίας μᾶλλον ἢ καλοκάγαθίας ἐστὶν ὑπηρέτης». Διὰ τί τόσα κατὰ τοῦ πλούτου, ἤθελέ τις ἐρωτήσῃ; Ὅχι διότι ὁ πλοῦτος εἶναι καθ' αὐτὸν κακός, ἀλλ' ὅτι ἡ καλὴ χρῆσις τοῦ πλούτου εἶναι τόσον δύσκολος, ὥστε ὅστις δὲν τὸν ἀπέκτησεν, ἀν' ἔχῃ νοῦν, δὲν πρέπει νὰ τὸν ἐπιθυμῇ, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ τὸν φοβῆται ὡς πειρασμὸν ὑψηλοφροσύνης· ὅστις τὸν ἔχει, νὰ τὸν προσέχῃ ὡς ἐχθρὸν ἰσχυρὸν, καὶ ἀντὶ τῆς σπουδῆς νὰ τὸν ἀυξήσῃ, νὰ τοῦ κόπτῃ μᾶλλον τὰς δυνάμεις, δαπανῶν αὐτὸν εἰς ἔργα μεγαλοφροσύνης, ὅποια τὰ πλουσιοπαροχούμενα εἰς τὰς χρεῖας τῆς πατρίδος, τὰ χορηγούμενα εἰς τὰ σχολεῖα καὶ παιδευτήρια τῶν νέων, εἰς τὰς ἀπορίας τῶν ὄχι δι' ἀργίαν, ἀλλὰ διὰ στέρησιν ἐργατικῆς

ἀφορμῆς πενήτων πολιτῶν, τὰ ἐξοδευόμενα εἰς τὴν χρηστὴν ἀγωγὴν τῶν τέκνων, καὶ εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀγωγὴν, διὰ τῆς ἀναγνώσεως τῶν χρηστῶν βιβλίων καὶ τῆς μὲ χρηστοὺς πένητας χρηστῆς ἀναστροφῆς». Ἴν' δὲ τῇ λέξει «φίλαυτοι» γράφει πρὸς τοῖς ἄλλοις ὁ Κοραῆς. «Ἴδου ἡ πρώτη καὶ ἀέναος πηγὴ ὄλων τῶν κακιῶν· «φιλαυτία, τὸ πάντα πρὸς τὰ ἐχυτῶ ἀρέσκοντα πράττειν» λέγει ὁ Ἡσύχιος. Εἰς τῶν φιλοσόφων τὴν γλῶσσαν εἶναι μέση λέξις, ἥγουν σημαίνει πρῶτον τὴν καθενὸς πρὸς ἑαυτὸν ἀγάπην, φυτευμένην ἀπ' αὐτὸν τὸν δημιουργὸν εἰς τὴν ψυχὴν, εἰς διατήρησιν τῆς ζωῆς καὶ τῆς υἰείας μας. Τοιαύτη ἀγάπη εἶναι τόσο φυσικὴ, ὥστε πιστεύεται ὡς ἀποδειγμένη ἀλήθεια τὸ «φιλεῖ δ' ἑαυτοῦ πλεῖον οὐδεὶς οὐδένα». Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ διατήρησις τῆς ὑπαρξεως καὶ αὐτῆς μας ἡ ὑπαρξις συνοδεύεται μὲ πολλὴν ἡδονὴν, ἡ δὲ ἡδονὴ δειλιάζει καὶ φθείρει τὴν κρίσιν, ὥστε νὰ κρίνωμεν ἀναγκαῖα καὶ τὰ μὴ ἀναγκαῖα εἰς τὴν ἰδίαν συντήρησιν, νὰ πολυπλασιάζωμεν τὰς χρείας καὶ τὰς ἐπιθυμίας ἕως νὰ σφετεριζώμεθα καὶ τὰ εἰς ἄλλους ἀναγκαῖα ἢ χρήσιμα· διὰ ταῦτα ἐκρίθη δικαίως καὶ ἀπὸ τοὺς φιλοσόφους ἡ τόση φιλαυτία κακίστη φιλαυτία, χωρὶς νὰ τὴν σημάνωσι μὲ ἰδιαιτέρον ὄνομα. Οἱ μετὰγενέστεροι θέλοντες νὰ διακρίνωσιν ἀπὸ τὴν φυσικὴν φιλαυτίαν (*amour de soi*) τὴν αἰσχίστην τυχὴν φιλαυτίαν (*amour propre, égoïsme*), τὴν ὠνόμασαν αὐτοφιλαυτίαν». Ὑπομνήσεως ἀξία εἶναι καὶ ὅσα διέρχεται ὁ Κοραῆς (σ. 289) περὶ τῆς ὀφειλομένης πρὸς τοὺς γονεῖς ὑπακοῆς. «Ἡ εἰς τοὺς γονεῖς ἀπειθεία καὶ ἀνυποταξία ὑποθέτει τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀχαριστίαν καὶ καταφρόνησιν τῶν τέκνων. Ὁ Μωσαϊκὸς νόμος ἐκόλαζε μὲ ποινὴν θανάτου τοὺς κακολογοῦντας ἢ κτυποῦντας πατέρα ἢ μητέρα. Οἱ νόμοι τοῦ Σόλωνος ἔκαμναν ἄτιμον (ἥγουν τὸν ἐστεῖρευαν ὅλα του τὰ πολιτικὰ δίκαια) τὸν τύπτοντα ἢ μὴ τρέφοντα (ἐν ἀνάγκῃ) τοὺς γονεῖς του· ἔκριναν τὴν τοιαύτην ἀχαριστίαν ἀσέβειαν εἰς αὐτοὺς τοὺς θεοὺς καὶ ἀληθινὴν τῆς ψυχῆς θηριωδίαν. Ὁ Ἰηλέμαχος ἀποστρέφεται τὴν συμβουλήν νὰ ἐξοικίσῃ τὴν μητέρα του, φοβούμενος τὰς Ἑρινύας. Οἱ παλαιοὶ, καὶ ποιηταὶ καὶ φιλόσοφοι, ἐσυμβούλευαν, ἀμέσως μετὰ τὸ εἰς Θεὸν σέβας, τὴν εἰς τοὺς γονεῖς χρεωστουμένην ἀγάπην καὶ τιμὴν. Ἀλλὰ κανεὶς ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς δὲν ἐπαράστησε τόσο ζωηρὰ τὸ ἀπαράιτητον καὶ ἱερὸν τοῦτο χρέος ὡς ὁ Σωκράτης. Ὅσα λέγει περὶ τούτου εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Λαμπροκλέα, ὡς νομίζονται ἀπὸ τὰ ἐλληνικὰ μειράκια ὡς λεγόμενα πρὸς αὐτοὺς, τώρα μάλιστα ὅτε, ἐλεύθεροι ἀπὸ τυράννους, δὲν ἔχουν πλέον πρόφασιν νὰ ἀμελῶσι τὰ καθήκοντα».

Ἡ ἐλευθεριάζουσα τοῦ Κοραῆ εὐθυρρήμοσύνῃ ἐπεσπάσατο δυστυχῶς τὴν δυσμένειαν τῶν σφόδρα ὀρθοδοξούντων, οἵτινες, ἐν τῷ φιλευσεβεῖ αὐτῶν ζήλῳ κατώρθωσαν μετὰ λεπτολόγον ἔρευναν νὰ ἀνεύρωσιν ἐν τῷ «Ἱερατικῷ Συνεκδήμῳ» δοξασίας, ἀπαδούσας πρὸς τὰς προαιωνίους τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας παραδόσεις. Ἡ θρησκολήψια καὶ ἡ δεισιδαιμονία, συμμαχήσασαι ἀλλήλαις πρὸς ἄμυναν τῆς ὑπ' οὐδενὸς ἀπειλουμένης Ἱεράς παραδόσεως, ἀνεσκάλευσαν τεράστια συνωμοτικὰ τεχνάσματα. Ἐν πρώτοις ὁ Κοραῆς βέβηλον δῆθεν ἔπραξεν ἔργον παραφράσας εἰς τὴν καθωμιλημένην φωνὴν τὰς τρεῖς τοῦ Παύλου ἐπιστολάς. Διὰ πολλοὺς καὶ ἀναμφισβητήτους λόγους δὲν εἶναι ἐπιτετραμμένη τῶν Ἱερῶν Γραφῶν ἡ μετάφρασις, κηρύττουσι τοῦ Κοραῆ οἱ ἀντίπαλοι. Πρῶτον, οἱ θεῖοι Πατέρες ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων καὶ ἐφεξῆς διηρημήνευον εἰς τὸν λαὸν τὰς θείας γραφάς, ἰδίαν δὲ μετάφρασιν τοῦ Θεοπνεύστου κειμένου εἰς τὴν χυδαίαν τῶν κατὰ τόπους Ἑλλήνων διάλεκτον οὐδεὶς οὐδέποτε ἐπεχείρησε. Δεύτερον, πολλαὶ τῶν δυσωνύμων αἵρέσεων ἔχουσι καὶ εἶχον καταφύγιον τῆς δυσσεβείας τὴν οἰανδῆποτε μεταβολὴν τῶν λέξεων τῆς θείας Γραφῆς· ἀλλ' ὅταν τὸ κείμενον τῶν Θεοπνεύσεων φωνῶν δι' ἄλλων λέξεων χυδαιότερων ἀνθρωπίνῃ διάνοια μεταβάλλῃ, τότε καὶ εἰς τοὺς κακουργοῦντας τὴν ἀλήθειαν γίνεται πολλάκις πᾶσα σχεδὸν ἡ Γραφή εὐεπιχείρητος, καὶ ὅλον τὸ ὕφος τῆς μεταφράσεως ἀποβάλλει τὴν ἐκ τῆς θεοπνεύστου καὶ κυριολεκτικῆς ἐρμηνείας ἰσχύν. Τρίτον, ἡ θεία Γραφή περιέχει πολλὰ δυσνόητα καὶ δυσερμήνευτα, πολλὰ δὲ καὶ δι' αἰνιγμάτων λαλεῖ καὶ δι' ἀλληγορικῶν καὶ μυστηριωδῶν ῥήσεων· πρὸς δὲ τῆς τοιαύτης τῶν Γραφῶν ἀσαφείας ἐρμηνείαν καὶ διασάφησιν δὲν ἐθέσπισαν οἱ θεῖοι Πατέρες ψιλὴν καὶ γυμνὴν τῶν λέξεων καὶ φράσεων εἰς ἄλλας χυδαιότερας μεταβολὴν· ἀλλ' αὐτὰς τὰς θείας φράσεις, ὡς εἶναι γεγραμμέναι, διδάσκουσιν οἱ πνευματέμφοροι πατέρες νὰ ἀναγινώσκωμεν συνεχῶς καὶ μετὰ σπουδῆς καὶ Θείου φόβου νὰ μελετῶμεν, ἵνα τὸ βάθος κατοπτεύσωμεν τῶν νοημάτων. Τέταρτον, πολλαὶ λέξεις καὶ φράσεις τῆς θείας Γραφῆς ἔχουσιν ὑψηλὴν ὄντως καὶ ἐξαιρετον ἔμφασιν, ταύτας δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καθιέρωσεν ὀριστικῶς καὶ ἰδιαζόντως εἰς ἐρμηνείαν τῶν ὑπερφυῶν ἐννοιῶν· τὰς δὲ ἐκφαντορικὰς καὶ θεοχρήστους ἐκφράσεις ὁ λόγος τῆς εὐσεβείας οὐδαμῶς συγχωρεῖ νὰ μεταβάλλωμεν. Πέμπτον, αἱ θεόπνευστοι οἰκουμενικαὶ σύνοδοι διέταξαν «μὴτε λέξιν ἀμεῖψαι τῶν ἐγκειμένων, μὴτε μίαν γούν παραβῆναι συλλεχθῆν». Ἐκτον, ἡ χυδαιολογία σμικρύνει τὸ πρὸς τὰς ἁγίας βίβλους

σέβας τῶν ἀπλουτέρων ψυχῶν, καθ' ὅσον ἡ χυδαία μετάφρασις δὲν ἔχει τὸ κῦρος καὶ τὴν ἀγιότητα τοῦ θείου ἀρχετύπου. Ἐβδομον, ἡ χυδαία τῶν Γραφῶν μετάφρασις (καὶ μάλιστα ἡ ἐκ τοῦ ἐβραϊκοῦ, διαφέρουσα τοῦ θείου ἀρχετύπου πολλάκις καὶ κατὰ νόημα), σκανδαλίζει τοῦ ὀρθοδόξου Ἑλληνοῦ τὴν εὐσέβειαν. Ὁγδοον, ἡ χυδαιόλεκτος μετάφρασις παραβλάπτει τοὺς πατροπαράδοτους τύπους τῶν ἱερῶν τελετῶν, καταχραίνεται τὴν τῆ Ἐκκλησίᾳ διὰ μακρῶν αἰῶνων ἐκ τῶν θείων Γραφῶν καὶ παραδόσεων ἐγκατεργασμένην διέλεκτον τῆς θεολογίας, ἐκφαστίζει τὴν λαλουμένην γλῶσσαν καὶ κωλύει τὴν ἐπὶ τὰ κρείττω πρόοδον αὐτῆς καὶ τὸ γένος ὄλων τῶν Ἑλλήνων ἀδικεῖ καὶ τὴν Ἐκκλησίαν. «Ἡ μετάφρασις εἶναι λοιπὸν τῶν θείων Γραφῶν ἐκχυδαίωσις· τοιαύτην δὲ μεταβολὴν τῶν θείων καὶ πρωτοτύπων φωνῶν εἰς τὸ φλύαρον καὶ παντοίως ἀστατοῦν τῆς αὐτῆς γλώσσης ἰδίωμα, οὗτ' αὐτὸς ὁ Κύριος προσέταξεν («ἐρευνᾶτε» μόνον εἰπὼν ἀλλ' οὐχὶ καὶ «χυδαίετε» τὰς Γραφὰς) οὕτε μετ' αὐτὸν οἱ Ἀπόστολοι διέταξαν». Πᾶς ἕκαστός θὰ ὁμολογήσῃ ὅτι ἔνιαι τῶν ἐνστάσεων τούτων δὲν εἶναι ἐστηριγμέναι ἐπὶ ἀναμφηρίστων λογικῶν ἀποδείξεων· ἵνα τὰ ἄλλα δὲ πρέλθωμεν ἐν σιγῇ, παρατηροῦμεν μόνον ὅτι αὐτὸς ὁ Οἰκονόμος, εἰ καὶ καταγγέλλει ὡς πρᾶξιν ἱερόσυλον τὴν τῶν Γραφῶν μετάφρασιν, ἀποδέχεται ὅμως, ἀντὶ μεταφράσεως, τὴν συνηθέστερον λεγομένην παράφρασιν δηλ. ἐρμηνείαν τῆς ἐννοίας τοῦ θείου κειμένου διὰ λέξεων καὶ φράσεων πλατυτέρων, καὶ ὅτι τινὲς τῶν Πατριαρχῶν, λ. γ. ὁ Κύριλλος καὶ ὁ τοῦτον διαδεξάμενος ἱερομάρτυς Γρηγόριος, ἐνέκριναν ὁπωσοῦν τὴν μετάφρασιν τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ὡστε ὁ Κοραῆς οὐδένα ἠθέτησεν ἐκκλησιαστικὸν κανόνα, πολλῶ δὲ ἤττον ἀπεδείχθη αἰρεσιάρχης ἢ παρέσχεν ἄλλοις αἰτίαν αἰρετικῶν ὀλισθημάτων.

Κατὰ τοὺς αὐτοὺς ἐπικριτάς, δεύτερον τοῦ Κοραῆ ἀμάρτημα εἶναι ὅτι δὲν διέλαβεν ἀκριβῶς καὶ συνετιῶς περὶ τῶν θεσμῶν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ μάλιστα περὶ τῶν τριῶν ἱερατικῶν βαθμῶν. «Πρῶτοι οἱ Ἀπόστολοι (λέγει ὁ Κοραῆς) ὠνομάσθησαν Ἐπίσκοποι· ἀλλὰ προνοοῦντες, μὴ τὸ τοιοῦτον ὄνομα δώσῃ ἀφορμὴν φιλαρχίας, προσωνόμασαν αὐτοὶ ἑαυτοὺς καὶ Πρεσβυτέρους, καὶ ἔτι ταπεινότερον Διακόνους, ὡς ὀνομάζονται καὶ σήμερον ἀκόμη οἱ ποιμένες τινῶν χριστιανικῶν αἱρέσεων, καὶ ὡς τὸ μαρτυρεῖ ἡ πρὸς Τίτον ἐπιστολὴ τοῦ Παύλου, εἰς τὴν ὁποίαν Ἐπίσκοπος καὶ Πρεσβύτερος εἶναι συνώνυμα. Καθόσον ὅμως ἐπληθύνετο πᾶσα μία ἐκκλησία, καὶ ἀκολούθως ἠῤῥξανε καὶ ὁ ἀριθμὸς

τῶν Ἐπισκόπων, Πρεσβυτέρων ἢ Διακόνων τῆς, ἐξανάγκης, διὰ τὰ φυλάσσειται ἢ εὐταξία, ὠνομάσθη ἐξαιρέτως εἰς ἕκ τῶν πολλῶν τούτων Ἐπίσκοπος, ὁ πρεσβύτερος τὴν ἡλικίαν ἢ ἀξιώτερος τὴν ἀρετὴν, ὅστις ἐκλέγετο μὲ κοινὴν ψῆφον τῶν συμπρεσβυτέρων καὶ τοῦ λοιποῦ χριστιανικοῦ λαοῦ (πρὸς Ἐφεσ. γ', 7) τὰ προεδρεύη μόνον καὶ τὰ διοικῆ ὡς πατήρ, ὅχι τὰ ἀρχὴ ἢ τὰ ἐξουσιάζῃ ὡς δεσπότης». Καὶ πάλιν. «Πρεσβύτεροι· ἐπαγγέλματος ἐκκλησιαστικοῦ ὄνομα διὰ τὴν ἀξίαν πλέον παρὰ διὰ τὴν ἡλικίαν». Εἰς τοὺς ἀποστολικούς χρόνους δὲν ἦτο οὐδεμία διάκρισις μεταξὺ Πρεσβυτέρων καὶ Ἐπισκόπων, ἐπειδὴ αὐτοὶ οἱ Ἀποστολοὶ ὠνομάζοντο καὶ Πρεσβύτεροι· καὶ εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, οἱ Πρεσβύτεροι τῆς Μιλήτου ὠνομάζονται καὶ Ἐπίσκοποι. Ἡ διάκρισις τῶν Ἐπισκόπων εἶναι μεταγενεστέρα». Καὶ ἀλλαχοῦ. «Διάκονοι ὠνομάζοντο καὶ οἱ Πρεσβύτεροι, Διάκονοι ἀκόμῃ καὶ οἱ Ἐπίσκοποι. Ἀλλ' ὁ πληθυσμὸς τῶν Διακόνων, ἢ πρεσβυτέρων ἢ ἐπισκόπων, ὡς ἐγέννησε τὴν ἀνάγκην τὰ ὠνομασθῆ εἰς ἕξ αὐτῶν Ἐπίσκοπος, ἡ αὐτὴ ἀνάγκη ἐχώρισε καὶ τοὺς ἰδίως ὠνομαζομένους Διακόνους». Ἐν σελίδι 335 παρατηρεῖ αὐθις. «Ἰδαμεν ὅτι, κατὰ τοὺς ἀποστολικούς χρόνους, τὸ Ἐπίσκοπος, ἦτο ὄνομα κοινὸν εἰς ὅλους τοὺς ὠνομαζομένους τότε πρεσβυτέρους καὶ σήμερον Ἱερεῖς. Σήμερον Ἐπισκόπους ἰδιαίτερωσ ὠνομάζομεν τοὺς Ἀρχιερεῖς, χωριστοὺς ἀπὸ τοὺς Ἱερεῖς, ὡς ἀρχοντας δηλαδὴ τῶν Ἱερέων, καθὼς τὸ νοῦν καὶ ὅσοι ἀπὸ τοὺς χριστιανούς Ἀγγλους ἐφύλαξαν τὸ τάγμα τῶν Ἐπισκόπων· ὅθεν ὠνομάσθησαν καὶ Ἐπισκοπίαν οἱ εἰς διάκρισιν τῶν ἀρχουμένων εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πρεσβυτέρου, καὶ διὰ τοῦτο ὠνομαζομένων Πρεσβυτεριανῶν». Κατὰ τὸν Κοραῆν, ἡ διάκρισις πρεσβυτέρων καὶ ἐπισκόπων φαίνεται κατὰ πρῶτον εἰς τὸν 1^{ον} καὶ 2^{ον} κανόνα τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος συγκροτηθείσης Συνόδου. «Αἱ τρεῖς τοῦ Παύλου ἐπιστολαὶ μᾶς διδάσκουν ἀρκετὰ ὅτι ἡ παλαιὰ ἐκκλησία τρεῖς μόνους τίτλους ἢ μᾶλλον τρία ἐπίθετα ἐπαγγέλματος δηλωτικὰ, ἐγνώριζε, τὸν Ἐπίσκοπον, τὸν Πρεσβύτερον καὶ τὸν Διάκονον. Ὁ χριστιανισμὸς τῶν πρώτων Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων μετέφερεν ἀπὸ τὴν αὐλὴν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ αὐλικὰ ἀξιώματα καὶ τὸ ἐπικίνδυνον ὄνομα τῆς ἀρχῆς· οἱ μετ' αὐτοὺς Γραικορωμαῖοι αὐτοκράτορες ἠΰξησαν καὶ τῆς αὐλῆς καὶ τῆς ἐκκλησίας τοὺς τίτλους· καὶ καθὼς οἱ Ἐπίσκοποι καὶ οἱ Πρεσβύτεροι μετεμορφώθησαν εἰς Ἀρχιεπισκόπους, Πατριάρχας καὶ Ἀρχιερεῖς, παρόμοια ἀπὸ τοὺς Διακόνους ἀνεφύτρωσαν οἱ Ἀρχιδιάκονοι, διὰ τὰ μὴ

λείπη μηδ' ἀπὸ τοὺς Διακόνους ὁ στολισμὸς τῆς Ἀρχῆς. Μνημονεύονται καὶ ἄλλα παράδοξα τιτλοφόρα ἐκκλησιαστικά ἀξιώματα, ἀγνωστα καὶ ἀνήκουστα εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Μόνον τὸν Χριστὸν ὠνόμαζον Ἀρχιερεῶ οἱ Ἀπόστολοι· αὐτοὶ καὶ οἱ μετ' αὐτοὺς, ἕως τὰ τέλη τῆς τετάρτης ἀπὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδος ὠνομάζοντο Ἐπίσκοποι. Ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει δευτέρα οἰκουμένη συνόδος (381) ὀνομάζει τὸν Ῥώμης, τὸν Κωνσταντινουπόλεως, τὸν Ἀλεξανδρείας καὶ τὸν Ἀντιοχείας ἀπλῶς Ἐπισκόπους. Καὶ τοῦ Πατριάρχου τὸνομα πρώτην φορὰν ἀκούεται μετὰ τὰ μέσα τῆς πέμπτης ἑκατονταετηρίδος, ἀπὸ τὸν ἱστορικὸν Σωκράτην, καὶ τοῦτο οὐχὶ ὡς τίτλος εἰδικὸς, ἀλλ' ὡς ἐπίθετον σεβαστικόν, διδόμενον εἰς διαφόρους ἐπισκόπους· οὐδ' ἐν αὐτῇ τῇ τετάρτῃ οἰκουμένη συνόδῳ (451) ἀκούεται Πατριάρχου ὄνομα. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἐπενοήθη ὑπὸ τῶν κακοδόξων Μοντανιστιῶν ὑπὲρ 300 ἔτη πρὶν περάσῃ εἰς τοὺς Ὀρθοδόξους». Τὰς θεωρίας ταύτας τοῦ Κοραῆ ἠλεγξε τῷ 1835 ὁ κκλησιολογικὸς ἱεροκλήρυξ καὶ συγγραφεὺς, Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος, ἐν τῇ «Ἐπιστολιμαίᾳ Διατριβῇ περὶ τῶν τριῶν ἱερατικῶν τῆς Ἐκκλησίας βαθμῶν» καὶ ἐν τῇ «Ἐπικρίσει εἰς τὴν περὶ νεοελληνικῆς ἐκκλησίας σύντομον ἀπάντησιν τοῦ Νεοφύτου Βάμβου» (Ἀθήνησιν, 1839). Ὁ Οἰκονόμος πειρᾶται νὰ ἀποδείξῃ ὅτι οἱ τρεῖς ἱερατικοὶ βαθμοὶ ἦσαν ἀπ' ἀρχῆς διακεκριμένοι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ· σφάλλεται ἐπομένως ὁ Κοραῆς διατεινόμενος ὅτι τῶν Ἐπισκόπων, τῶν Πρεσβυτέρων καὶ τῶν Διακόνων τὸ ὑπόργημα ὑπενόει ταυτότητα βαθμῶν ὁμοταγῶν. Ἡ λέξις «ἐπίσκοπος» (λέγει ὁ Οἰκονόμος) κατὰ σημασίαν ἐκκλησιαστικὴν, δηλοῖ· 1) τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν· 2) τὸν Ἀπόστολον (πρῶτοι οἱ δώδεκα Ἀπόστολοι ὠνόμασαν ἑαυτοὺς ἐπισκόπους)· 3) «ἐπίσκοπος» ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων ὀνομάζεται καὶ ὁ νῦν συνήθως λεγόμενος ἱερεὺς καὶ πρεσβύτερος («καὶ οἱ πρεσβύτεροι τὸ παλαιὸν ἐκαλοῦντο ἐπίσκοποι» κατὰ τὸν Χρυσόστομον). «Πρεσβύτερος» ὀνομάζεται παρὰ τοῖς Ἀποστόλοις· 1) ὁ Ἀπόστολος· 2) ὁ Ἐπίσκοπος ἢ Ἀρχιερεὺς· 3) ὁ καὶ νῦν συνήθως πρεσβύτερος καὶ ἱερεὺς. «Διάκονος» ὀνομάζεται παρὰ τοῖς Ἀποστόλοις· 1) ὁ Ἀπόστολος· 2) διάκονοι λέγονται καὶ οἱ πρεσβύτεροι, καθὼ οὗτοι, κατὰ τοὺς Ἀποστόλους, ὑπηρετοῦν Χριστοῦ καὶ λειτουργοὶ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ· 3) διάκονος, τέλος, παρὰ τοῖς Ἀποστόλοις, ὁ καὶ νῦν κυρίως λεγόμενος διάκονος. Ἀλλὰ, κατὰ τὸν Οἰκονόμον, τὰ καθήκοντα τῶν διακόνων ἦσαν διεσταλμένα ἀπὸ τῶν καθηκόντων τῶν πρεσβυτέρων καὶ τῶν ἐπισκόπων. Ὁ Χρυσόστομος, ὁ Θεοφύλακτος λέγουσιν ὅτι «ἀπὸ

διακόνων ἐν πρεσβυτερικῷ βαθμῷ καὶ ἐπισκοπικῷ βαθμῷ προχειρίζονται». Καὶ ἀληθῆ μὲν ὅσα λέγει ὁ Κοραῆς ὅτι «διάκονοι κατ' ἀρχὰς ὠνομάζοντο καὶ οἱ πρεσβύτεροι, διάκονοι καὶ οἱ ἐπίσκοποι»· ἀλλ' οὐδεὶς τῶν Πατέρων εἶπε πώποτε ὅτι καὶ ὁ διάκονος ἐλέγετο ἐπίσκοπος· «ἀπ' ἐναντίας μάλιστα (συμπεραίνει ὁ Οἰκονόμος) οἱ Θεῖοι Πατέρες διακρίνουσι τὸν διακονικὸν τοῦ ἐπισκοπικοῦ καὶ τῶν πρεσβυτέρων βαθμοῦ». Κατὰ τὸν Κοραῆν, «ὁ πληθυσμὸς τῶν διακόνων ἢ πρεσβυτέρων ἢ ἐπισκόπων, ὡς ἐγέννησεν τὴν ἀνάγκην νὰ ὀνομασθῆ εἷς ἐξ αὐτῶν ἐπίσκοπος, ἢ αὐτὴ ἀνάγκη ἐχώρισε καὶ τοὺς ἰδίως ὀνομαζομένους διακόνους». Ἄλλ' ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος δὲν εἶναι κατὰ πάντα ἀληθῆς· καὶ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων (ἀποκρίνεται ὁ Οἰκονόμος) διδάσκουσιν ὅτι τοὺς ὑπὸ τοῦ Κοραῆ νομιζομένους διακόνους, ἐξ ἀνάγκης χωρισθέντας ἀπὸ τῶν ὁμοβάθμων τάχα πρεσβυτέρων ἢ ἐπισκόπων, τούτους πρώτους ἐχειροτόνησαν οἱ Ἀπόστολοι, διακόνους ἰδίως καὶ κυρίως διατάξαντες καὶ καλέσαντες, καὶ οὐτ' ἐπισκόπους οὔτε πρεσβυτέρους· καὶ ὁ Παῦλος ὕστερον διακρίνει τοὺς Ἐπισκόπους τῶν Διακόνων, ὡς τάγματα διάφορα, διωρισμένα εἰς ὑπουργίαν τῆς Ἐκκλησίας». Κατὰ τὸν «Ἱερατικὸν Συνέκδημον» ἡ διακρίσις πρεσβυτέρων καὶ ἐπισκόπων φαίνεται κατὰ πρῶτον εἰς τὸν ιε' καὶ ιη' κανόνα τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ Συνόδου. «Ἀλλὰ πόθεν ἔμαθεν ὁ Κοραῆς (ἐρωτᾷ ὁ Οἰκονόμος) ὅτι οἱ Ἐπίσκοποι καὶ Πρεσβύτεροι ἦσαν ἐξ ἀρχῆς ἐν καὶ τὸ αὐτὸ τάγμα, τὸν αὐτὸν ἐπέχοντες βαθμὸν εἰς τὴν Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν; Ἡ ταυτότης τῶν ὀνομάτων δηλοῖ μόνον ταυτότητα τοῦ ὑπουργήματος περὶ τὰ καθόλου ἀλλ' οὐχὶ καὶ ταυτότητα βαθμῶν· πρεσβύτερος λέγεται κοινῶς καὶ ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ ἀρχιερεὺς, διότι ἀμφοτέροι εἰσὶ πρεσβύτεροι καὶ κατὰ τὴν ἡλικίαν, καὶ μάλιστα κατὰ τὸ πρεσβεῖον τοῦ ἀξιώματος· ἐπίσκοπος δὲ πάλιν ὠνομάσθη κοινῶ ὀνόματι καὶ ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ ἀρχιερεὺς, διὰ τὴν ταυτότητα τοῦ ἐπαγγέλματος, ὡς ἀμφοτέροι ἐπόπται καὶ ἔφοροι, τουτέστιν ἐπιτηρηταὶ καὶ ἐπιστάται καὶ φύλακες τῆς λογικῆς ποιμένης τῶν πιστῶν. Ἐπίσκοπος λέγεται καὶ ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ ἀρχιερεὺς καὶ διὰ τὴν ἐνότητα καὶ ταυτότητα τῆς συνεχούσης τὴν ἐκκλησίαν ἱερωσύνης. Ἡ παρὰ τοῖς Ἀποστόλοις χρήσις τῶν κοινῶν ὀνομάτων «πρεσβύτερος» καὶ «ἐπίσκοπος» δηλοῖ μόνον τοῦ καθόλου ὑπουργήματος ταυτότητα, οὐδαμῶς δὲ ἀναιρεῖ τὴν ἑτεροταγῆ τῶν βαθμῶν διαφορὰν». Ὁ Οἰκονόμος καλεῖ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κοραῆ «ψευδωνύμου γνώσεως ἠπατημένην κρίσιν» καὶ «ἀκουσίου πλάνης τερτίσματα»· παρατίθεται καὶ περικοπὴν ἐκ τοῦ Κλήμεντος Ῥώμης, πρὸς

ἀπόδειξιν ὅτι τὸ ὄνομα Ἄρχιερεὺς ὑπάρχει ἀρχαῖον, κατὰ λάθος δὲ ἀναφέρεται ἐν τῷ «Ἱερατικῷ Συνεκδήμῳ» ὅτι εἰσήχθη εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μετὰ τὴν τρίτην ἑκατονταετηρίδα. Καὶ ἑτέρα τοῦ Κοραῆ δόξα, ὅτι τὸ ὄνομα «Πατριάρχης» ἐπενόηθη ὑπὸ τῶν Μοντανιστῶν αἰρετικῶν τῆς δευτέρας ἑκατονταετηρίδος, εἶναι οὐδὲν ἤττον ἀμφισβητήσιμος. «Ἡπατήθη ὁ μακαρίτης τοῦ «Συνεκδήμου» συγγραφεὺς, ἀντιγράψας καὶ παραυξήσας ὄλην τὴν τούτου γνώμην ἀπὸ τοῦ Σουικῆρου. Οὗτος πρῶτος ἐσυκοφάντησε τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν ὅτι παρέλαβε τὸ ὄνομα, κατὰ τοὺς Μοντανιστὰς, παρὰ τῶν μετὰ τὴν Ἱεροσολύμων ἄλωσιν ὠνομασμένων Ἰουδαίων πατριαρχῶν. Οὔτε πρῶτοί οἱ Μοντανισταὶ ἐπενόησαν τὸ «Πατριάρχης» οὔτε παρ' αὐτῶν ἔλαβον τοῦτο οἱ Ὀρθόδοξοι. Οἱ Ὀρθόδοξοι παρέλαβον τὸ ὄνομα ἐξ αὐτῆς τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς, ὀνομάσαντες πρῶτον προσωπικῶς πατριάρχας τοὺς πνευματικούς Ἀβραάμ, τουτέστι τοὺς γεραιτέρους καὶ σεβασμιωτέρους ἐπισκόπους, ὡς πατέρας τῶν χριστιανικῶν οἰκογενειῶν». Ἀποκαλέσας δὲ ὁ Οἰκονόμος τὸν Κοραῆν «πολυμαθῆ ἄνδρα καὶ σοφώτατον κατὰ πολλὰ, πλὴν κατὰ δυστυχίαν, ἄσοφον πολλάκις ἢ κακόσοφον περὶ τοὺς θεσπεσίους τῆς Ἐκκλησίας θεσμούς καινοτόμον» καὶ παλαιᾶς παραθέμενος μαρτυρίας, ἀναφθέγγεται ἐπὶ τὸ ρητορικώτερον. «Ταῦτα ἀποκρίνεται ἢ τοὺς τρεῖς Ἱερατικούς βαθμοὺς παρὰ τῶν Ἀποστόλων παραλαβοῦσα καὶ μέχρι τέλους τῶν αἰώνων διατηροῦσα Ἀποστολικὴ καὶ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία πρὸς τὴν κενόφωνον διδασκαλίαν, ἣτις συγγέει τοὺς Διακόνους εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ὑπουργημα πρὸς τὸ τῶν Πρεσβυτέρων καὶ Ἐπισκόπων. Χιλίων ὀκτακοσίων ἤδη χρόνων θεοδίδακτον τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας διάκοσμον λίαν εὐκόλως καὶ προχείρως ἐπεχείρησε συγχύσαι καὶ συνταράξαι ψευδιωνύμου γνώσεως ἠπατημένη κρίσις, ὀλίγας συρράψασα φράσεις ἐξ ἱερῶν ρητῶν παρεξηγημένων».

Ζητεῖται νῦν, πότερος λέγει ὀρθότερα καὶ ἀληθέστερα, ὁ Κοραῆς ἢ ὁ Οἰκονόμος; Τὰ ἐν τῷ «Ἱερατικῷ Συνεκδήμῳ» περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑπουργημάτων γεγραμμένα οὐδὲν ἔχουσι τὸ καινόν· πρὸ τοῦ Κοραῆ καὶ μετ' αὐτὸν πάμπολλοι θεολόγοι καὶ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς τὴν αὐτὴν ἀπεφήναντο γνώμην, ὁ δὲ Κοραῆς, ἐπαναλαβὼν τὰ ὑπ' ἄλλων εἰρημένα, οὐδεμίαν «ἐνεκαίνισεν αὐθαιρέτως καινοτομίαν ἐπὶ βλάβῃ τῶν θεσπεσίων τῆς Ἐκκλησίας θεσμῶν», ὅπως ἰσχυρίζεται ὁ ὑπερορθόδοξος Οἰκονόμος. Εὐδὴλον ἔκ πολλῶν χωρίων τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ τῶν συγγραμμάτων τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι, ἐπὶ